

Paweł Dziemdziała, Krystyna Krzyżanowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Działalność innowacyjna małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

Streszczenie. Celem artykułu było rozpoznanie zakresu działalności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw sektora przemysłowego i usługowego w Polsce w latach 2006–2018, a także przedstawienie wielkości i struktury nakładów na tę działalność w różnych kategoriach przedsiębiorstw. W opracowaniu wykorzystano metodę analizy porównawczej, dane źródłowe pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego, raportów Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości i literaturę przedmiotu. Z przeprowadzonej analizy wynika, że we wszystkich okresach badawczych, tj. w latach 2006–2018 udział przedsiębiorstw innowacyjnych w sektorze przemysłowym był większy niż w sektorze usługowym. Zarówno w branży przemysłowej, jak i usługowej najczęściej innowacji wprowadzały przedsiębiorstwa duże, zatrudniające 250 osób i więcej, a najmniej małe, w których pracowało od 10 do 49 osób. W latach 2016–2018 innowacje (nowe lub znacząco ulepszone produkty, lub procesy biznesowe) wprowadziło 1/4 przedsiębiorstw przemysłowych i 1/5 przedsiębiorstw usługowych. Przedsiębiorstwa przemysłowe najczęściej środków finansowych przeznaczają na inwestycje w środki trwałe, w tym m.in. maszyny i urządzenia techniczne, budynki i grunty, a przedsiębiorstwa usługowe na działalność badawczą i rozwojową.

Słowa kluczowe: innowacje, małe i średnie przedsiębiorstwa, nakłady

Wstęp

Sytuacja polityczno-gospodarcza i przełom ustrojowy, jaki miał miejsce w latach 90. XX wieku, były kompletną transformacją systemową i zaowocowały znacznym wzrostem zainteresowania obywateli samodzielnością gospodarczą, a w konsekwencji wzrostem samozatrudnienia¹. Otwarcie własnej działalności gospodarczej przez lata stawało się coraz bardziej popularne, dlatego powstała potrzeba zdefiniowania i określenia przepisów, które będą dotyczyły małych i średnich przedsiębiorców. W polskiej i zagranicznej literaturze dotyczącej problematyki związanej z małymi i średnimi przedsiębiorstwami podkreśla się trudności zdefiniowania tej kategorii podmiotów gospodarczych. Nie ma

¹ K.B. Matusiak, M. Mażewska: Wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości w świetle ustawy o promocjach zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004, s. 9; T. Piecuch: Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 111.

✉ pawel_dziemdziała@sggw.edu.pl

więc uniwersalnej, powszechnie akceptowanej definicji małego czy średniego przedsiębiorstwa². Klasyfikacje małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) oparte są na kryteriach ilościowych i jakościowych (lub mieszanych). Do kryteriów ilościowych można zaliczyć: wielkość zatrudnienia, wartość sumy bilansowej, wartość rocznych obrotów netto czy wartość majątku trwałego. W Polsce średnie przedsiębiorstwa to takie, które zatrudniają mniej niż 250 osób, a ich obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekracza równowartości 50 mln euro. Małe przedsiębiorstwa zatrudniają poniżej 50 pracowników, ich obrót roczny nie przekracza 10 mln euro. Z kolei mikroprzedsiębiorstwa zatrudniają poniżej 10 osób, a ich obrót roczny nie przekracza 2 mln euro³. Kryteria jakościowe natomiast uwzględniają różne cechy przedsiębiorstw odnoszące się głównie do cech przedsiębiorcy, jego samodzielności w podejmowaniu decyzji i rozwiązywania problemów dotyczących funkcjonowania firmy⁴.

Od początku zmiany ustroju w Polsce sektor małych i średnich przedsiębiorstw ma ogromne znaczenie dla całej gospodarki. Należą do niego przede wszystkim przedsiębiorstwa branż niewymagających stosunkowo dużych nakładów kapitałowych, a mianowicie: handel, wszelkiego rodzaju usługi, ale też produkcja przemysłowa. Udział przedsiębiorstw w tworzeniu PKB systematycznie wzrasta, a od 2008 roku do 2016 roku zwiększył się on o 2,5 p.p. (z 71,1% do 73,6%) głównie za sprawą małych i średnich firm – ich udział w PKB w tym okresie wzrósł z 47,2% do 49,8%. Poprawa nastąpiła we wszystkich sektorach MŚP (mikro – z 29,9% do 30,2%, małe – z 7,4% do 8,5%, średnie – z 9,9% do 11,1%). Udział dużych podmiotów w tworzeniu PKB w analizowanym okresie natomiast pozostał na podobnym poziomie (23,9% w 2008 roku i 23,8% w 2016 roku)⁵. Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce ze względu na ich wkład w tworzenie PKB zasługują na miano siły napędowej gospodarki. Mimo że mają one niewielki zasięg działania, a także stosunkowo mały wpływ na otoczenie, w którym funkcjonują, to ogromna liczba tych przedsiębiorstw nadaje sektorowi MŚP ogromne znaczenie w kształtowaniu gospodarki w Polsce⁶. Sprostanie wyzwaniom dynamicznie rozwijającego się rynku przez te przedsiębiorstwa jest możliwe do osiągnięcia poprzez zwiększenie przedsiębiorczej i innowacyjnej ich aktywności.

² R. Wolański: Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa 2013, s. 19.

³ Por. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. nr 173, poz. 1807); I. Steinerowska-Streb: Bariery małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – zmiany spowodowane dekonjunkcją gospodarczą, Przegląd Organizacji 2012, nr 7, s. 18–21; A. Czerwińska-Lubszczyk, A. Michna: MSP w warunkach spowolnienia gospodarczego, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie 2013, nr 64, s. 22.

⁴ W. Danielak, D. Mierzwa, K. Bartczak: Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce. Szanse i zagrożenia rynkowe, Wydawnictwo Exante, Wrocław 2017, s. 9–10.

⁵ R. Zakrzewski, A. Skowrońska: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Wydawnictwo PARP, Warszawa 2019, s. 23.

⁶ A. Wilmańska: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008–2009, Wydawnictwo PARP, Warszawa 2010, s. 19.

Aktualnie innowacje postrzegane są jako akcelerator rozwoju gospodarczego, kluczowy czynnik rozwoju każdego przedsiębiorstwa. W literaturze istnieje wiele definicji i kryteriów podziału tego pojęcia. Według prakseologicznej interpretacji Z. Pietrasińskiego⁷, „innowacje to zmiany celowo wprowadzone przez człowieka lub zaprojektowane przez układy cybernetyczne, które polegają na zastępowaniu dotychczasowych stanów rzeczy innymi, ocenianymi dodatnio w świetle określonych kryteriów w sumie składających się na postęp”. Można więc uznać, że innowacja zawsze oznacza jakąś zmianę, wprowadzenie czegoś nowego i jednocześnie doskonalszego w danej dziedzinie życia społecznego czy gospodarczego. Wielu autorów rozumiejących pojęcie w taki sposób stawia również dodatkowe warunki, jakie musi spełniać określona zmiana, aby można ją było uznać za innowacyjną. Należą do nich: użyteczność, dodatnia ocena na podstawie określonych kryteriów, zmiana jakościowo różna od już istniejących, wprowadzona świadomie w sposób zamierzony w wyniku działań innowacyjnych⁸.

Najczęściej innowacje definiowane są w szerokim bądź wąskim znaczeniu, a do podstawowych kryteriów, które różnicują zamieszczone w literaturze definicje, zaliczyć można: podmiot i przedmiot innowacji, stopień oryginalności, stopień nowości i efekt wdrożenia. Na przykład według kryterium przedmiotowego innowacją w wąskim znaczeniu będą jedynie nowe produkty bądź procesy technologiczne, z kolei w znaczeniu szerokim innowacją jest nie tylko nowy produkt czy proces technologiczny, ale także otwarcie nowego rynku, zastosowanie nowego sposobu sprzedaży lub zakupów, zastosowanie nowych surowców lub półfabrykatów, czy wprowadzenie nowej organizacji pracy⁹. Pojęcie innowacji do światowej literatury ekonomicznej wprowadził J.A. Schumpeter, który traktował innowacje jako nieciągłe przedsięwzięcia nowych kombinacji czynników wytwórczych odnoszących się do następujących sześciu przypadków:

- wprowadzenie do produkcji nowych wyrobów lub udoskonalenie dotychczas istniejących,
- wprowadzenie nowej lub istniejącej metody produkcji,
- otwarcie nowego rynku,
- zastosowanie nowego sposobu sprzedaży lub zakupów,
- zastosowanie nowych surowców lub półfabrykatów,
- wprowadzenie nowej organizacji pracy¹⁰.

Według J. Schumpetera, tylko pierwsze przedsiębiorstwo wprowadzające innowacje jest innowatorem, następne są imitatorami. Traktował on aktywność innowacyjną jako zmianę technologiczną, organizacyjną i behawioralną. Wyrazicielem podobnie szerokiego pojmowania innowacji, zarówno jako procesu, jak i efektu był P.F. Drucker¹¹.

⁷ Z. Pietrasiński: Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji, PWN, Warszawa 1971, s. 9.

⁸ I. Sikorska-Wolak, K. Krzyżanowska, A.J. Parzonko: Doradztwo w zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej obszarów wiejskich, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2014, s. 25.

⁹ W. Janasz., K. Koziół-Nadolna: Innowacje w organizacji, PWE, Warszawa 2011, s. 12.

¹⁰ J.A. Schumpeter: Teoria rozwoju gospodarczego, PWN, Warszawa 1960, s. 104.

¹¹ P.F. Drucker: Innowacje i przedsiębiorczość – praktyka i zasady, PWE, Warszawa 1992, s. 25.

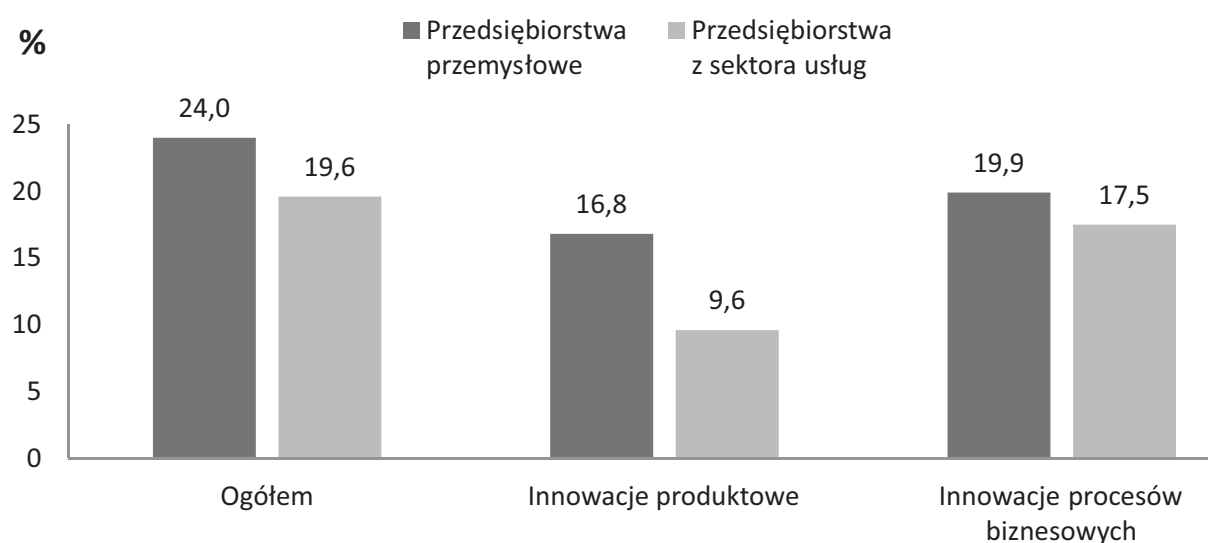
Współcześnie z punktu widzenia klasyfikacji innowacji i polityki ich wspierania duże znaczenie ma definicja OECD. Przez pojęcie innowacji rozumie się wprowadzenie do produkcji i na rynek nowych metod wytwarzania lub istotnie ulepszonych wyrobów (innowacje produktowe), zastosowanie nowych metod wytwarzania (innowacje procesowe), wdrożenie nowatorskich rozwiązań organizacyjnych i realizację działań o charakterze marketingowym, przy czym te produkty i procesy muszą być nowe przynajmniej z punktu widzenia wprowadzającego je przedsiębiorstwa¹². W Polsce badania dotyczące działalności innowacyjnej przedsiębiorstw zgodnie z metodologią „Oslo” prowadzone są od początku lat 90. XX wieku przez Główny Urząd Statystyczny. Początkowo obejmowały one przedsiębiorstwa przemysłowe, potem rozszerzono je o przedsiębiorstwa sektora usług rynkowych. Poszerzeniu uległy również rodzaje innowacji analizowane w badaniach. O ile w początkowym okresie dotyczyły one innowacji technologicznych (produktowych i procesowych), o tyle od 2005 roku rozszerzono zakres badań na innowacje organizacyjne i marketingowe. Zaprezentowane podejście jest przejrzyste i powszechnie stosowane. Wykorzystywano je również w badaniach nad innowacyjnością MŚP w Polsce do końca 2017 roku. W 2018 roku sposób badań nad innowacyjnością małych i średnich przedsiębiorstw prowadzonych przez GUS został zmodyfikowany w celu dostosowania go do metodologii badań innowacji w Unii Europejskiej. Podstawą była opublikowana w 2018 roku czwarta, zmieniona edycja „Podręcznika Oslo”. Główna korekta polegała na wprowadzeniu nowej kategorii innowacji, a mianowicie innowacji procesów biznesowych i rezygnacja z dotychczasowego podziału innowacji na procesowe, organizacyjne i marketingowe.

Celem artykułu jest rozpoznanie rodzajów innowacji wprowadzanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa sektora przemysłowego i usługowego oraz wskazanie tendencji zmian w tym zakresie w latach 2006–2018, a także wielkości i struktury nakładów na działalność innowacyjną w zależności od kategorii przedsiębiorstw oraz źródeł finansowania. W opracowaniu zastosowano metodę analizy porównawczej, wykorzystując do tego celu dane źródłowe Głównego Urzędu Statystycznego, raporty Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości i literaturę przedmiotu.

¹² Por. OECD, Eurostat: Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji. Wspólna publikacja OECD i Eurostatu. Wydanie trzecie w polskiej wersji, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Departament Strategii i Rozwoju Nauki, Warszawa 2008, s. 47–56; A. Pomykański: Zarządzanie procesem innowacji. Wybrane kierunki badawcze, [w:] Osiągnięcia i perspektywy nauk o zarządzaniu, S. Lachiewicz, B. Nogalski (red.), Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010, s. 312; M. Adamowicz: Zachowanie konsumentów w procesach adaptacji innowacji na rynku owoców, [w:] Innowacje i innowacyjność w sektorze agrobiznesu. Rolnictwo, przemysł spożywczy, konsumenci, M. Adamowicz (red.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008, t. 1., s. 222; J. Brzóska: Wdrażanie i dyfuzja innowacji a zmiany modeli biznesu przedsiębiorstw, [w:] Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach współczesnych wyzwań gospodarczych, modele – metody – procesy, R. Borowiecki, J. Kaczmarek (red.) Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2014, s. 61; K. Krzyżanowska: Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania innowacji w zespołowym działaniu w rolnictwie, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2016, s. 22–23.

Rodzaje innowacji w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw

Aktywność innowacyjną w latach 2016–2018 (tj. wdrożenie innowacji produktowych lub procesów biznesowych, lub prowadzenie działalności innowacyjnej zaniechanej albo niezakończonych) zadeklarowało 26,1% przedsiębiorstw przemysłowych i 21,0% przedsiębiorstw usługowych¹³. W tym okresie innowacje (nowe lub znacząco ulepszone produkty, lub procesy biznesowe) wprowadziło 24,0% przedsiębiorstw przemysłowych i 19,6% przedsiębiorstw usługowych¹⁴. Szczegółowy wykaz rodzajów innowacji przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Przedsiębiorstwa, które w latach 2016–2018 wprowadziły innowacje w zależności od ich kategorii [%]

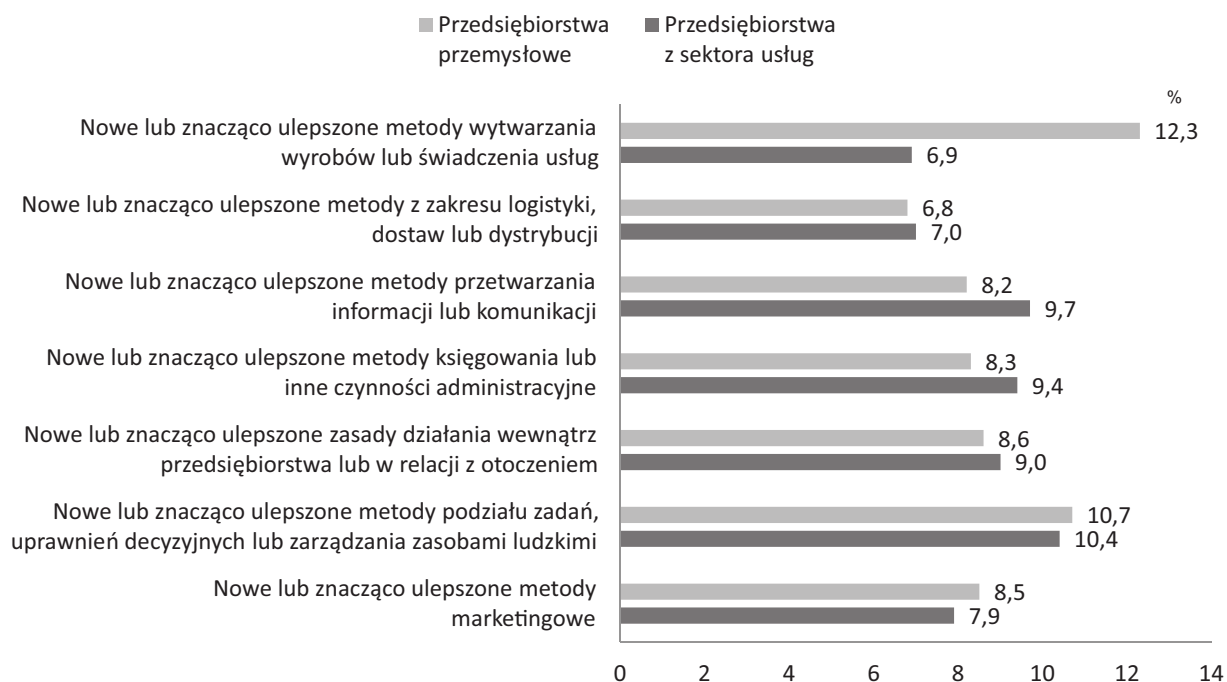
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2016–2018, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, Szczecin 2019.

Innowacje procesów biznesowych wdrożyło 19,9% przedsiębiorstw przemysłowych oraz 17,5% przedsiębiorstw usługowych. Przedsiębiorstwa przemysłowe najczęściej wprowadzały nowe lub znacząco ulepszone metody wytwarzania produktów (12,3%), a podmioty usługowe – nowe lub znacząco ulepszone metody podziału zadań, uprawnień decyzyjnych lub zarządzania zasobami ludzkimi (10,4%).

¹³ GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2016–2018. Informacje sygnałowe, Urząd Statystyczny w Szczecinie, 2019, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spolnoczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/dzialalnosc-innowacyjna-przedsiębiorstw-w-polsce-w-latach-2016-2018,14,6.html> (dostęp: 18.05.2020).

¹⁴ Dane prezentowane przez GUS za lata 2016–2018 częściowo różnią się metodologicznie od przygotowanych w latach poprzednich. Powodem takiej sytuacji jest wdrożenie nowej metodologii badań innowacji w Unii Europejskiej, której podstawą jest opublikowana w 2018 roku czwarta, zmieniona edycja „Podręcznika Oslo”.

W latach 2016–2018 w ramach innowacji produktowych nowe lub znacząco ulepszone wyroby wprowadziło 15,2% przedsiębiorstw przemysłowych i 4,4% usługowych, a nowe lub znacząco ulepszone usługi – 5,6% przedsiębiorstw przemysłowych i 7,4% usługowych. Strukturę innowacji procesów biznesowych przedstawiono na rysunku 2.

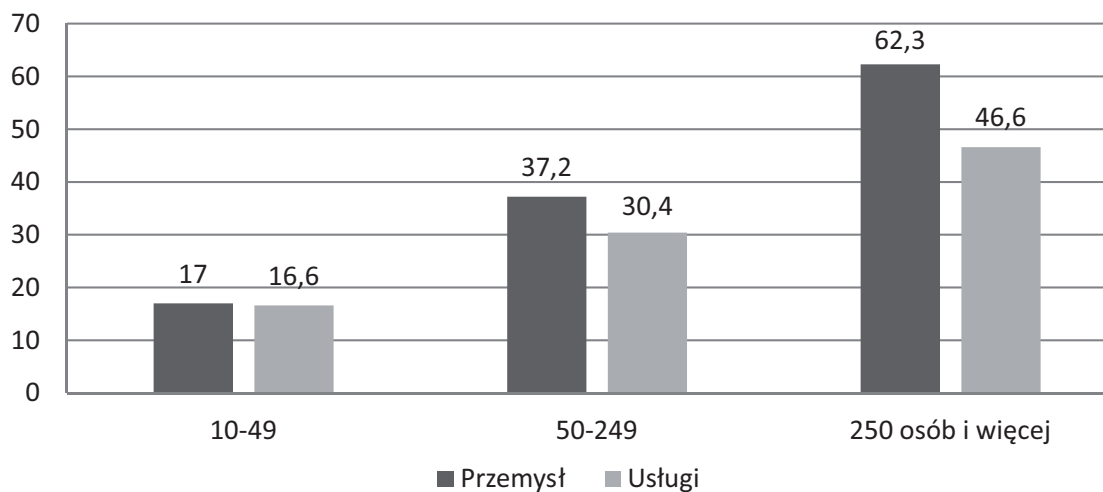
Rysunek 2. Przedsiębiorstwa, które w latach 2016–2018 wprowadziły innowacje procesów biznesowych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2016–2018, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, Szczecin 2019.

Przedsiębiorstwa przemysłowe wprowadzały dwa razy częściej niż przedsiębiorstwa usługowe nowe lub znacząco ulepszone metody wytwarzania wyrobów, lub świadczenia usług, a przedsiębiorstwa z sektora usług częściej niż pozostałe decydowały się na wprowadzanie nowych lub ulepszonych metod przetwarzania informacji, lub komunikacji, a także na zmiany metod księgowania lub innych czynności administracyjnych.

Największy odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które wprowadziły innowacje produktowe lub procesów biznesowych odnotowano w działach: produkcja podstawowych substancji farmaceutycznych oraz leków i pozostałych wyrobów farmaceutycznych (52,0%), produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (51,6%), a w sektorze usług w działach: ubezpieczenia, reasekuracja oraz fundusze emerytalne, z wyłączeniem obowiązkowego ubezpieczenia społecznego (77,6%) oraz badania naukowe i prace rozwojowe (58,5%).

Liczba wprowadzanych innowacji zależała od wielkości przedsiębiorstwa, co zilustrowano na rysunku 3.

Rysunek 3. Przedsiębiorstwa innowacyjne w latach 2016–2018 według liczby pracujących [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2016–2018, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, Szczecin 2019.

Zarówno w branży przemysłowej, jak i usługowej najczęściej innowacji wprowadzały przedsiębiorstwa duże zatrudniające 250 osób i więcej, a najmniej małe, w których pracowało od 10 do 49 osób. W badaniach podjęto próbę oceny tendencji zmian dotyczących wprowadzania innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach w latach 2006–2018. Szczegółowe dane na ten temat przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych [%]

Lata	Przedsiębiorstwa z sektora usług	Przedsiębiorstwa przemysłowe
2006–2008	16,1	21,4
2007–2009	14,0	18,1
2008–2010	12,8	17,1
2009–2011	11,6	16,1
2010–2012	12,4	16,5
2011–2013	11,4	17,1
2012–2014	11,4	17,5
2013–2015	9,8	17,6
2014–2016	13,6	18,7
2015–2017	10,4	15,5
2016–2018	19,6	24,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2016–2018, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, Szczecin 2019; R. Zakrzewski, A. Skowrońska: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Wydawnictwo PARP, Warszawa 2019, s. 54.

We wszystkich okresach badawczych udział przedsiębiorstw innowacyjnych w sektorze przemysłowym był większy niż w sektorze usługowym. Według najnowszych danych GUS, w latach 2016–2018 udział innowacyjnych przedsiębiorstw w sektorze przemysłowym był większy niż w sektorze usługowym. W sektorze przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych udział firm innowacyjnych wyniósł odpowiednio 24,0% i 19,6% i był większy niż w poprzednim okresie badawczym odpowiednio o 9,2 p.p. i o 8,5 p.p.

Nakłady na działalność innowacyjną w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw

W analizowanych okresach badawczych, obejmujących lata 2008–2018, przedsiębiorstwa przemysłowe ponosiły dwa razy większe nakłady inwestycyjne na działalność innowacyjną niż przedsiębiorstwa usługowe. Szczegółowe dane zamieszczono w tabeli 2.

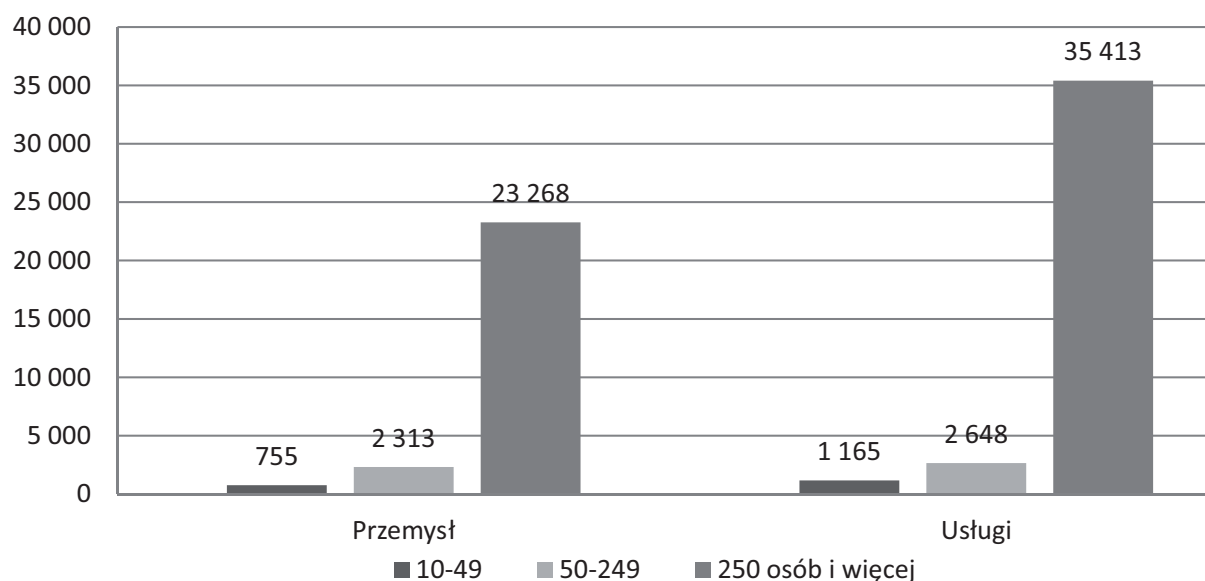
Tabela 2. Nakłady na działalność innowacyjną w małych i średnich przedsiębiorstwach [mld zł]

Rok	Przedsiębiorstwa z sektora usług	Przedsiębiorstwa przemysłowe
2008	10,66	24,68
2009	8,26	22,65
2010	10,79	23,76
2011	10,98	20,82
2012	15,15	21,54
2013	11,98	20,96
2014	13,00	24,62
2015	12,64	31,09
2016	10,71	28,30
2017	13,14	28,02
2018	13,10	23,40

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2016–2018, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, Szczecin 2019; R. Zakrzewski, A. Skowrońska: Raport o stanie..., op. cit., s. 58.

W 2018 roku nakłady na działalność innowacyjną wynosiły 36,5 mld zł. Przedsiębiorstwa przemysłowe przeznaczyły na ten cel 23,4 mld i było to o 4,6 mld mniej niż w poprzednim roku. Przedsiębiorstwa usługowe natomiast poniosły koszty na działalność innowacyjną na podobnym poziomie jak w 2017 roku. Wysokość poniesionych nakładów inwestycyjnych na działalność innowacyjną była wprost proporcjonalna do wielkości przedsiębiorstwa, co przedstawiono na rysunku 4.

W poszczególnych kategoriach wielkości przedsiębiorstw wartość średnich nakładów wzrastała wraz ze wzrostem wielkości firmy. W małych przedsiębiorstwach przemysłowych wynosiła średnio 755 tys. zł, nieco więcej w małych przedsiębiorstwach usługowych, bo około 1,2 mln zł. W grupie przedsiębiorstw przemysłowych średnich odnotowano wartość 2,3 mln zł, a nieco więcej w grupie adekwatnej wielkości firm usługowych

Rysunek 4. Nakłady na działalność innowacyjną na jedno przedsiębiorstwo, które poniosło takie nakłady w 2017 roku [tys. zł]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2016–2018, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, Szczecin 2019.

– 2,6 mln zł. Średnie wielkości nakładów przypadające na przedsiębiorstwo z liczbą zatrudnionych 250 i więcej pracowników w sektorze przemysłu wynosiły 23,3 mln, a w sektorze usług 35,4 mln.

W badaniach poszukiwano odpowiedzi na pytanie dotyczące struktury nakładów na działalność innowacyjną w sektorze MŚP. Wyniki analizy przedstawiono w tabeli 3.

Struktura nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych znacznie różniła się od struktury nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw usługowych. Przedsiębiorstwa przemysłowe najwięcej środków finansowych przezna-

Tabela 3. Struktura nakładów na działalność innowacyjną w małych i średnich przedsiębiorstwach w 2018 roku [%]

Nakłady	Przedsiębiorstwa z sektora usług	Przedsiębiorstwa przemysłowe
Działalność badawcza i rozwojowa (B+R)	57,7	37,7
Własny personel pracujący nad innowacjami	7,0	2,2
Materiały oraz usługi obce zakupione w celu realizacji działalności innowacyjnej	9,0	3,0
Inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w celu realizacji działalności innowacyjnej	22,9	52,3
Pozostałe nakłady poniesione na wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, lub procesów	3,4	4,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2016–2018, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, Szczecin 2019.

czały na inwestycje w środki trwałe (52,3%), w tym m.in. maszyny i urządzenia techniczne, budynki czy grunty. W przypadku przedsiębiorstw usługowych dominowały natomiast nakłady na działalność badawczą i rozwojową (57,7%).

Głównym źródłem finansowania nakładów na działalność innowacyjną przedsiębiorstw w 2017 roku były środki własne przedsiębiorstw. Stanowiły one niemal 76,0% wszystkich poniesionych na ten cel nakładów w przedsiębiorstwach przemysłowych (o 4 p.p. więcej niż przed rokiem) oraz 86,0% w przedsiębiorstwach usługowych (o 2,5 p.p. mniej w stosunku do poprzedniego roku). W zależności od wielkości firmy udział środków własnych w finansowaniu działalności innowacyjnej był zróżnicowany – ze środków własnych w największym stopniu korzystały przedsiębiorstwa duże (94,0% w przypadku firm usługowych i 81,0% w przypadku firm przemysłowych). Małe przedsiębiorstwa z sektora przemysłu czy usług posiłkowały się w znacznym stopniu środkami finansowymi pochodzącymi z zagranicy, w tym głównie z funduszy Unii Europejskiej (odpowiednio 23,0 i 9,0%) czy też korzystały z kredytów bankowych (odpowiednio 17,0 i 16%). Średnie firmy przemysłowe i usługowe natomiast posiłkowały się częściej kredytami (odpowiednio 20,0 i 11,0%) niż środkami pochodzącymi z zagranicy (odpowiednio 10,0 i 4,0%)¹⁵.

Podsumowanie i wnioski

We wszystkich okresach objętych badaniami, tj. w latach 2006–2018 udział przedsiębiorstw innowacyjnych w sektorze przemysłowym był większy niż w sektorze usługowym. Zarówno w branży przemysłowej, jak i usługowej najczęściej innowacji wprowadzały przedsiębiorstwa duże zatrudniające 250 osób i więcej, a najmniej przedsiębiorstwa małe, w których pracowało od 10 do 49 osób. Z przeprowadzonej analizy wynika, że w latach 2016–2018 innowacje (nowe lub znacząco ulepszone produkty, lub procesy biznesowe) wprowadziło 1/4 przedsiębiorstw przemysłowych i 1/5 przedsiębiorstw usługowych. Przedsiębiorstwa przemysłowe wprowadziły trzy razy więcej innowacji produktowych niż przedsiębiorstwa usługowe. Z kolei innowacje procesów biznesowych wdrożyło 19,9% przedsiębiorstw przemysłowych i 17,5% przedsiębiorstw usługowych. Przedsiębiorstwa przemysłowe wprowadzały dwa razy częściej niż przedsiębiorstwa usługowe nowe lub znacząco ulepszone metody wytwarzania wyrobów, lub świadczenia usług, a przedsiębiorstwa z sektora usług częściej niż pozostałe decydowały się na wprowadzanie nowych lub ulepszonych metod przetwarzania informacji, lub komunikacji, a także na zmiany metod księgowania lub innych czynności administracyjnych. W 2018 roku w przedsiębiorstwach przemysłowych najczęściej środków finansowych przeznaczano na inwestycje w środki trwałe, w tym m.in. maszyny i urządzenia techniczne, budynki, grunty, a przedsiębiorstwa usługowe na działalność badawczą i rozwojową.

Realizacja działań innowacyjnych w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw w dużym stopniu uzależniona jest od możliwości sfinansowania tych przedsięwzięć. Aby poprawić innowacyjność przedsiębiorstw w Polsce, potrzebne jest kształtowanie takiej

¹⁵ R. Zakrzewski, A. Skowrońska: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Wydawnictwo PARP, Warszawa 2019, s. 62.

polityki państwa, w której określone zostają korzystne rozwiązania podatkowe, klarowne regulacje prawne z zakresu innowacji, przyjazne procedury ułatwiające dostęp do krajowych i zagranicznych źródeł finansowania.

Literatura

- Adamowicz M.: Zachowanie konsumentów w procesach adaptacji innowacji na rynku owoców, [w:] Innowacje i innowacyjność w sektorze agrobiznesu. Rolnictwo, przemysł spożywczy, konsumenci, M. Adamowicz (red.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008, t. 1.
- Brzóska J.: Wdrażanie i dyfuzja innowacji a zmiany modeli biznesu przedsiębiorstw, [w:] Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach współczesnych wyzwań gospodarczych, modele – metody – procesy, R. Borowiecki, J. Kaczmarek (red.) Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2014.
- Czerwińska-Lubszyk A., Michna A.: MSP w warunkach spowolnienia gospodarczego, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie 2013, nr 64, s. 21–31.
- Danielak W., Mierzwa D., Bartczak K.: Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce. Szanse i zagrożenia rynkowe, Wydawnictwo Exante, Wrocław 2017.
- Drucker P.F.: Innowacje i przedsiębiorczość – praktyka i zasady, PWE, Warszawa 1992.
- GUS: Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce w latach 2016–2018. Informacje sygnałowe, Urząd Statystyczny w Szczecinie, 2019, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spolescenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/dzialalnosc-innowacyjna-przedsiębiorstw-w-polsce-w-latach-2016-2018,14,6.html> (dostęp: 18.05.2020).
- Janasz W., Kozioł-Nadolna K.: Innowacje w organizacji, PWE, Warszawa 2011.
- Krzyżanowska K.: Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania innowacji w zespołowym działaniu w rolnictwie, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2016.
- Matusiak K. B., Mażewska M.: Wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości w świetle ustawy o promocjach zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004.
- Piecuch T.: Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Pietrański Z.: Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji, PWN, Warszawa 1971.
- OECD, Eurostat: Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji. Wspólna publikacja OECD i Eurostatu. Wydanie trzecie w polskiej wersji, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Departament Strategii i Rozwoju Nauki, Warszawa 2008.
- Pomykański A.: Zarządzanie procesem innowacji. Wybrane kierunki badawcze, [w:] Osiągnięcia i perspektywy nauk o zarządzaniu, S. Lachiewicz, B. Nogalski (red.), Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010.
- Schumpeter J.A.: Teoria rozwoju gospodarczego, PWN, Warszawa 1960.
- Sikorska-Wolak I., Krzyżanowska K., Parzonko A.J.: Doradztwo w zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej obszarów wiejskich, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2014.
- Steinerowska-Streb I.: Bariery małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – zmiany spowodowane dekonjunkturą gospodarczą, Przegląd Organizacji 2012, nr 7, s. 18–21.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. nr 173, poz. 1807).
- Wilmańska A.: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008–2009, Wydawnictwo PARP, Warszawa 2010.
- Wolański R.: Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa 2013.
- Zakrzewski R., Skowrońska A.: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Wydawnictwo PARP, Warszawa 2019.

Innovative activity of small and medium enterprises in Poland

Summary. The purpose of the article was to identify the scope of innovative activity of small and medium-sized enterprises in the industrial and service sectors in Poland in 2006–2018, as well as to present the size and structure of expenditure on this activity in various categories of enterprises. The method of comparative analysis, source data from the Central Statistical Office, reports of the Polish Agency for Enterprise Development and literature on the subject were used in the study. The analysis shows that in all research periods, i.e. in the years 2006–2018, the share of innovative enterprises in the industrial sector was greater than in the service sector. Both in the industrial and service industries, the largest innovations were introduced by large enterprises employing 250 people and more, and the least small, in which 10 to 49 people worked. In 2016–2018, innovations (new or significantly improved products or business processes) were introduced by 1/4 of industrial enterprises and 1/5 of service enterprises. Industrial enterprises allocated the most financial resources to investments in fixed assets, including machinery and technical equipment, buildings and land, while service enterprises for research and development.

Key words: innovations, small and medium enterprises, outlays